

tande demokratier istället för den förändrande demokratin?³

Henry Bäck

Noter

1. Undersökningsresultaten är inte publicerade. Undersökningens frågeställningar och uppläggning redovisas i Bäck och Johansson (1993) samt i Johansson m fl (1993).
2. Wahlberg m fl (1994) myntar termen "new democratic structures" för sådana nya arrangemang, som håller sig inom den demokratisk-byråkratiska styringskedjans ramar.
3. I Storbritannien har saken ställts på sin spets genom den genomgripande avlövnningen av kommunernas traditionella funktioner. Brittiska kommunalforskare har allt oftare ansett sig tvungna att driva en argumentation för politik. Se t ex Stoker (1994) och Clarke och Stewart (1991).

Referenser

- Bailey S, 1993, *Framtiden för Storbritanniens kommuner: Från styrelse till styrelseskick*, Stockholm: Stockholms Universitet, Institutet för kommunal ekonomi
- Bennulf M, 1994, *Miljöopinionen i Sverige*, Lund: Dialogos
- Bäck H, 1993, *Hur många och hurudana? Om organisationsförändringar, politikerantal och representativitet i kommunerna*, Stockholm: Stockholms Universitet, Institutet för kommunal ekonomi
- Bäck H, Johansson F, 1993, 'Medborgarna och politikererna' i Gustafsson G (red) *Demokrati i förändring. Svenska kommuner och landsting i det lokala välfärdssamhället*, Stockholm: Publica
- Clarke M, Stewart J, 1991, *Choices for Local Government for the 1990's and beyond*, Harlow: Longman
- Elliot M, 1993, 'Medborgerlig tillit och misstro: Om samhällsförtroende i kristider' i Holmberg S och Weibull L (red) *Perspektiv på krisen*, Göteborg: Göteborgs Universitet, SOM-institutet
- Hague R, Harrop M, Breslin S, 1992, *Comparative Government and Politics: An Introduction*, London: Macmillan
- Håkansson A, 1994, 'Det kommunala valresultatet i Malmö' i Bäck H och Håkansson (red) *Väljare i kommunalvalet. Om missnöje, misstroende och politisk kultur*, Stockholm: SNS förlag
- Johansson F, Lorentson L O, Strömberg L, 1993, *Kommunmedborgarundersökningen 1991. Undersökningsdesign, urval, datainsamling, marginalförändringar och bortfall*, Göteborg: Göteborgs Universitet, Statsvetenskapliga institutionen
- KommunAktuellt* nr 4/1994 '90-talets byapolitik: Lyftet i Knaften'
- Mair P, 1993, 'Myths of Electoral Change and the Survival of Traditional Parties - The 1992 Stein Rokkan Lecture' *European Journal of Political Research* Vol 24 No 2
- Montin S, 1993, *Radikala organisationsförändringar i kommuner och landsting*, SOU 1993:73
- Olsen JP, 1991, 'Rethinking and Reforming the Public Sector' Bergen: LOS-senteret
- Petersson O, Westholm A, Blomberg G, 1989, *Medborgarnas makt*, Stockholm: Carlsson
- Stoker G, 1994, *The Role and Purpose of Local Government*, London: Commission for Local Democracy
- SOU 1989:108 *Förtroendevald på 90-talet. Utmaningar och möjligheter. Betänkande från förtroendeuppdragsutredningen*
- SOU 1993:90 *Lokal demokrati i utveckling. Slutbetänkande av lokaldemokratikommittén*
- Wahlberg M, Taylor K, Geddes M, 1994, 'Enhancing Local Democracy. Research Report for the Local Government Management Board' Coventry: Warwick Business School, The Local Government Centre
- Wallin G, Bäck H, Tabor M, 1981, *Kommunalpolitikerna. Rekrytering - arbetsförhållanden - funktioner. Del 1*, Ds Kn 1981:17 Stockholm: Kommundepartementet

Genmåle på en granskning

Ole Elgström utlovar i sin granskning av min avhandling *Brobygge eller blockbildning? De*

norska och svenska utrikesledningarnas säkerhetspolitiska föreställningar 1945-1948 både "ris och ros". (*Statsvetenskaplig Tidskrift* 1994:3 s. 300). Av detta blir ca. 440 rader ris och drygt nio(!) rader ros. Elgström är kritisk

mot det mesta i avhandlingens analysram. Han anser att; den är oklar vad gäller definitionerna av de viktigaste termerna; analysnivåerna hålls inte åtskilda och framställningen brister följaktligen i precision. Lägg därtill att huvudaktörernas (utrikesledningarnas) roller i förhållande till andra aktörer borde ha klargjorts, benämningen på ett av grundperspektiven (baserat på metaforen brobygge) är missvisande och diskursanknytningen (som han menar att jag delvis har missuppfattat) är bristfällig. Och kanske det värsta av allt: mitt huvudresultat är felaktigt – det tror sig Elgström kunna visa i en alternativ "ningen impressionistisk" analys (ibid. s. 304). Recensionens sista stycke utvecklar sig till ett antiklimax. Där konstateras bl.a. att "(d)et empiriska arbetet är skött på ett föredömligt sätt". Man kan fråga sig hur värdefullt ett empiriskt arbete är, vars analyser och slutsatser bygger på så dubiösa grunder som Elgström uppenbarligen anser att min avhandling gör.

Mot denna bakgrund hade det enligt min mening varit rimligt att avhandlingsförfattaren (som i maj 1994 försvarade sin avhandling vs fakultetsopponenten Ole Elgström) beretts tillfälle att bemöta kritiken i *direkt anslutning* till Elgströms granskning. Så har icke varit fallet. Men bättre sent än aldrig; jag skall här bemöta de mest centrala punkterna i kritiken och koncentrerar mig således på de punkter som Elgström tar upp i sitt slutomdöme.

1. Låt oss börja med *analysmodellen*. Elgström kritiserar mig för att "knappast alls" diskutera urvalet av faktorer till denna och han gör dessutom ett stort nummer av att jag inte anknyter till Michael Brechers förklaringsmodell över utrikespolitiskt beteende ("foreign policy behavior") från 1969. Skälet till att just denna modell skulle vara värdefull för min studie är, menar Elgström, att den psykologiska miljön (inklusive begrepp som "attitudinal prism" och "elite images") ingår som ett element.

För att börja med den senare punkten så bör man ha klart för sig att Brecher m.fl. framför allt är intresserade av att förklara regelbundenheter i staters (utrikespolitiska) beteende i all-

mänhet "...to guide systematic inquiry into cause-effect relations, as well as the search for patterns of regularity in state behavior" (Brecher et al s. 75). Modellen är förhållandevis komplicerad och beslutsfattarens föreställningar, som ju står i fokus för mitt intresse, är bara ett bland flera av dess element. Det finns ett flertal liknande modeller av mycket senare datum, t.ex. Papadakis och Starr från 1987, men dessa är enligt min mening för allmänna och/eller för komplicerade för mitt syfte. Jag tycker att Katarina Brodin fångar problematiken träffande då hon hävdar "(a)tt ambitionen att i en förklaring inkludera alla tänkbara influenser... tenderar att resultera i mycket komplexa analysramar vars användbarhet för empiriska syften många gånger ter sig tvivelaktig." (Brodin s. 19) Jag har alltså medvetet valt att avstå från en onödigt komplex analysram för att i stället inrikta mig på den mellanliggande variabeln: aktörens "belief system". Här finns en tradition – en ganska väl avgränsad diskurs inom IP- och Foreign Policy-forskningen. Jag ägnar i avhandlingen stor möda åt att anknyta min analysmodell till denna diskurs. Det gäller både i inledningen (s. 16-29) och i konklusionerna (speciellt s. 227-230). Likväl påstår Elgström, utan att belägga det, att urvalet av faktorer till min modell "tycks ha skett ad hoc".

Elgström bortser från att avhandlingen anknyter till en annan strömning än Brechers m.fl.¹ Min utgångspunkt är Ole Holstis studie från 1962² där han inledningsvis sammanfattar den kognitiva forskningen inom IP-området, dvs. "psycho-attitudinal approaches to the study of the international system" (Holsti 1969 s. 543). Han syntetiserar denna forskningsinriktning i en enkel modell som har inspirerat till en rad studier inklusive min egen.³ Holsti skiljer där mellan å ena sidan beslutsfattarens "belief system", vilket innefattar såväl deskriptiva som normativa föreställningar ("images"), å andra sidan verklighetsuppfattningar ("perceptions of reality"). "Belief system"-nivån fungerar enligt Holsti som "the set of lenses through which information concerning the physical and social environment is received. It orients the individual to his environ-

ment, defining it for him and identifying for him its salient characteristics" (ibid. s. 544). Information om omvärlden bryts alltså genom linsor som består av deskriptiva och normativa föreställningar och de påverkar beslut – men på olika sätt. De deskriptiva föreställningarna påverkar beslut *indirekt* via verklighetsuppfattningar, de normativa går däremot inte omvägen via verklighetsuppfattningar utan påverkar beslut *direkt*, "acting as a direct guide in the establishment of goals" (ibid. s. 544).

Holstis modell innehåller en rad oklarheter. Varför påverkar inte de normativa föreställningarna, i likhet med de deskriptiva, beslut indirekt via verklighetsuppfattningar? Hur avgränsas den mellanliggande nivån, verklighetsuppfattningar, till "belief system"-nivån? Det är vidare oklart hur modellen förhåller sig till den kvantitativa innehållsanalysen av John Foster Dulles' föreställningar om Sovjetunionen under 1950-talet. Här finns i Holstis pionjärbete ett glapp mellan den övergripande analysmodellen och den mycket enkla operationaliseringen av ett gigantiskt källmaterial.⁴

Forskningen kring beslutsfattarens "belief system" tog ett steg fram i slutet av 1960-talet då Alexander George utvecklade Nathan Leites "operational code"-analys av den sovjetiska politbyråns och bolshevismens föreställningsvärld. Inspirerad av George's operationaliseringar identifierade sedermera Holsti hypotetiska svar på två filosofiska frågor: vilka är konflikters grundläggande förutsättningar: den mänskliga naturen, nationers egenskaper eller det internationella systemet? Vilken är den politiska verklighetens grundläggande natur: harmoni eller konflikt? Holsti kunde på grundval av dessa svar presentera sex olika "master beliefs", ett slags idealtyper av föreställningar. Det visade sig dock att den empiriska tillämpbarheten var begränsad; enskilda beslutsfattare sorterade sällan under en och samma idealtyp, snarare utkristalliserade sig hybrider av de olika typerna (Walker s. 412).⁵ Icke desto mindre har forskningen om beslutsfattarens "belief system" *eo ipso* vidareutvecklats. En gemensam utgångspunkt för dessa senare studier är att centrala beslutsfattarens föreställningar kan *bidra till* att förklara föränd-

ringsmönster i staters utrikes- och säkerhetspolitik. Min avhandling kan räknas in här, en annan är Douglas Blums studie av förändringar i Sovjetunionens utrikespolitik mellan Stalin och Gorbachev (Blum 1993). Båda anknyter till Holstis och George's grundmodeller, men visar också att dessa måste utvecklas och anpassas till olika typer av empiriskt material. En väsentlig skillnad mellan studierna är att medan Blum utvecklar "belief system"-operationaliseringen i en mer komplex riktning (tre hierarkiska nivåer med flera underavdelningar), gör jag en stark förenkling av tidigare operationalisering. Medan Blum jämför "Belief System Theory" med två andra teorier (Snyders Theory of Domestic Politics och Roeders Leadership Politics Theory), för jag endast en preliminär diskussion i sista kapitlet om alternativa förklaringar till Norges och Sveriges säkerhetspolitiska vägval 1945-1948. Det är en medveten avgränsning – jag har alltså inte förelagt mig den mer ambitiösa uppgift som Elgström föreslår, att pröva olika teorier om utrikespolitisk förändring. Detta framgår av avhandlingen (s. 27ff). *Elgströms kritik skjuter över målet och tar dessutom inte hänsyn till utvecklingen inom en analytisk tradition.*

Elgströms kritik mot min modell riktar sig, såsom jag tolkar honom, främst mot att jag inte kan "avskilja (dess) olika nivåer från varandra". Den viktigaste distinktionen är den mellan de *grundläggande* och de *mindre grundläggande* föreställningarna (s. 20). Den förra kategorin, eller det säkerhetspolitiska "prismat" (metaforen kommer alltså från Holsti), är utrikesledningarnas föreställningar om den internationella ordningen, deras historiska lärdomar och ideologiska grundsyn. Deras betydelse kan härledas från den diskurs som har beskrivits ovan. De är emellertid omtolkade och starkt modifierade för att på ett meningsfullt sätt kunna appliceras på avhandlingens källmaterial. Att ställa frågor till ett empiriskt material som inte har täckning i detsamma är knappast meningsfullt; jag diskuterar detta i avslutningskapitlet i samband med George's och Holstis operationaliseringar (s. 227f). De mindre grundläggande föreställningarna, vil-

ka jag kallar säkerhetspolitiska bedömningar, rör utrikesledningarnas beskrivningar av framför allt stormaktsrelationerna, och militära hot mot närområdet och det egna landet. Denna senare operationalisering är i stort sett ett eget bidrag, låt vara att den utgår från en känd indelning av hot på olika nivåer, dvs. global, regional och nationell nivå (t.ex. Buzan).

Det som skiljer de tre grundläggande föreställningstyperna från de mindre grundläggande är att de förra ligger på en högre abstraktionsnivå och på ett mer allmänt plan än de senare. För att exemplifiera med de grundläggande föreställningarna om den internationella ordningen, så handlar det här om hur utrikesledningarna såg på t.ex. stormaktsamarbete: dels huruvida detta vore *möjligt* (eller som jag skriver: huruvida stormaktsmotsättningar "förväntas" kunna lösas inom ramen för en speciell internationell ordning, s. 22), dels huruvida ett dylikt samarbete vore *önskvärt* – alltså i normativ mening (jag skriver här om beslutsfattarens "preferens", ibid.). De mindre grundläggande föreställningarna handlar om bedömningar av hur relationerna mellan t.ex. Sovjetunionen och USA *faktiskt utvecklades* (vilket också inbegriper deras intentioner gentemot vissa stater vid ett givet tillfälle). I detta fall är det sålunda fråga om bedömningar på ett konkret, dagspolitiskt plan.

Elgström kritiserar mig för att ha låtit "en preliminär genomgång av det empiriska materialet...(få) styra den teoretiska modellen." *Men är inte ett av de viktigaste syftena med en analysmodell att utifrån en given problemställning lyfta fram väsentligheterna i ett empiriskt material?* I så fall är det väl, Elgström, nödvändigt att i samband med utvecklandet av analysmodellen, aldrig tappa kontakten med det empiriska materialet! De fyra olika föreställningstyperna i modellen har, vill jag påstå, inte bara god täckning i källmaterialet, utan belyser också de mest centrala aspekterna av de norska och svenska utrikesledningarnas säkerhetspolitiska föreställningar under den behandlade perioden. Min huvudpoäng är att variationer, men också självfallet stabilitet, i dessa föreställningar hade stor betydelse för

beslutsfattarnas val av strategi och faktisk politik.

Min analysmodell lämnar Elgström ingen ro, gång på gång återkommer han till den i granskningen. På slutet ifrågasätter han dess kausala samband, tecknade som pilar i de två figurerna (s. 21 och 27). Han menar enligt mitt sätt att resonera, så borde den senare figuren utrustas med åtminstone en pil till. Skälet till detta är mitt antagande att en politik som inte ger effekt så småningom leder till en förändrad politik (enligt enkel rationell analys), och jag gör tillägget att det är rimligt att då anta att även föreställningarna förändras. För tydlighetens skull kunde jag lagt till att föreställningarna inte automatiskt förändras om politiken inte ger önskad effekt. En försiktigare formulering hade varit befogad: om en utrikespolitisk linje inte ger effekt (t.ex. skandinavisk brobyggepolitik i FN), samtidigt som information om och upplevelser av omvärlden talar för att en sådan linje är utsiktslös (t.ex. utrikesledningarna observerar att stormakterna inte visar några tendenser till samarbete utan motsättningarna ökar), är det rimligt att anta att föreställningar och politik förändras. Här kan jag hålla med Elgström om att figuren ytterligare borde ha förklarats.

2. Elgström intresserar sig inte mycket för mitt empiriska arbete och egentligen inte heller för hur jag har applicerat analysramen med dess olika komponenter på empirin. Ändå drar han slutsatser om min analys som att den "förvirrar" och att en annan typologi utvecklad av Goldmann "skulle...ha kunnat ge en stadga åt (sic)" min avhandling. Han anser sig också kunna döma ut en av mina slutsatser: att det skedde förändringar i utrikesledningarnas *grundläggande* föreställningar (förändringar som alltså kan kopplas till respektive länders säkerhetspolitiska vägval 1948-49). "Min konklusion är att vi i avhandlingens fall har att göra med en deskriptiv omvärdering, med en förändring i verklighetsbeskrivningen", hävdar Elgström vidare. Detta har jag inga invändningar emot, tvärtom avhandlingen är full med exempel som stödjer en sådan konklusion (t.ex. s. 209ff och 224ff). Men jag gör

till skillnad från Elgström tillägget att det *även* skedde förändringar i utrikesledningarnas *grundläggande* föreställningar.

Förändringarna framstår som särskilt tydliga då vi analyserar beslutsfattarnas föreställningar om den internationella ordningen i *kombination med* deras ideologiska grundsyn. När det gäller den förra komponenten i prisma, så fanns det visserligen hos båda utrikesledningarna, även i slutet av undersökningsperioden, en föreställning om *önskvärheten* av ett fungerande stormaktssamarbete, men tron på att detta skulle vara *möjligt* minskade allteftersom det kalla kriget kröp närmare. Här går det att märka en nyansskillnad mellan norskt och svenskt synsätt; omvärderingen var tydligare hos Lange än hos Undén (s. 187ff). Detta blir än mer uppenbart när vi ser på den ideologiska grundsynen. Hos Lange framtonar drag av en anti-kommunistisk inställning, vilket i och för sig är förklarligt mot bakgrund av hela den västeuropeiska socialdemokratins anti-kommunistiska orientering under 1948. Skillnaden gentemot Undén var emellertid att Lange på våren 1948 tog ställning för de demokratiska staterna i väst mot diktaturena i öst, medan Undén avstod från att inta en sådan attityd. Den norska säkerhetspolitiska grundsynen blev alltså i högre grad än den svenska *ideologiskt färgad* och beredde därmed vägen för en västanslutning. Elgström menar att valet av säkerhetspolitisk samarbetspartner för Norges del avgjordes av föreställningar på "lägre nivå", dvs. bedömningar av situationen. Jag menar att det *inte minst* handlade om värden på högre nivåer; Norge ville söka säkerhetspolitiskt samarbete med västerländska demokratier (t.ex. s. 207f). Men viktigt var ju även, för att citera Elgström, "den historiskt grundade insikten om att (Norge) måste samarbeta med andra för att uppnå säkerhet." Dessa "grundläggande idéer om säkerhetspolitiska sammanhang", menar Elgström, att jag "mer borde framhävt." Detta är ett belysande exempel på att han ägnar den empiriskt betonade analysen ett förstrött intresse, för på flera ställen i avhandlingen *betonar jag* just de sammanhang som Elgström efterfrågar (t.ex. s. 77ff och 195ff).

"Är det verkligen troligt att Sveriges och Norges beslutsfattare under tre år 'bytte' grundläggande föreställningar, för att sedan återgå till föreställningar de innehåft tidigare?" frågar Elgström. En besynnerlig fråga. För det första har jag inte skrivit om *byte* av föreställningar, för det andra har jag inte ens antytt att pendeln s.a.s. skulle svänga tillbaka efter tre år! Däremot ser jag inget konstigt i att grundläggande säkerhetspolitiska föreställningar förändrades just under den formativa perioden efter det andra världskriget. Tillåt mig citera en passage ur avhandlingens inledning:

Den period som föregick de säkerhetspolitiska vägvalen i Skandinavien präglades av en internationell systemförändring; en ordning avlöstes av en annan. Om grundläggande föreställningar förändras, så torde det vara i en period strax efter den omvälvning som ett världskrig innebär och som följs av ett maktvakuum i världspolitiken. Som vi skall se kan en sådan period präglas av stora förväntningar på ett annorlunda och bättre internationellt system än det som fallit, eller antas falla sönder. Oförutsägbarheten är stor – stater har t.ex. ännu inte formaliserat sina relationer till allianser eller andra internationella grupperingar – vilket ger ett kreativt "klimat" för tankar kring internationellt systemskifte och det egna landets roll i detta sammanhang (s. 26).

Jag kan naturligtvis även tänka mig att grundläggande föreställningar förändras under den period som inleddes i och med det kalla krigets avveckling. Tror Elgström att beslutsfattares grundläggande föreställningar är cementerade även under innevarande formativa period? Tror han att en utrikes- och säkerhetspolitisk grundsyn i princip är oföränderlig?

3. Slutligen något om *den kognitiva teorin* som Elgström påpekar att jag borde "gjort mer av." Det framstår för mig inte helt klart att han verkligen granskat de avsnitt där jag "gjort något av den". På flera ställen analyserar jag emellertid hur både Norges och Sveriges utrikesministrars säkerhetspolitiska bedömningar präglades av deras respektive "prismor" på ett

sådant sätt att förändringar av ländernas faktiska politik i riktning mot starkare västan-knytning fördröjdes och (i Sveriges fall) förhindrades. Detta började redan 1946 då de första tecknen på ett kallt krig kunde avläsas (t.ex. s. 92 och 129ff). Den kognitiva tröghetsfaktorn blir än mer intressant då det kalla kriget verkligen bryter ut under 1948. Med anledning av den relativt långsamma omvärderingsprocessen i Norge skriver jag att *inte endast* kognitiva faktorer förklarar fördröjningen, utan också andra faktorer såsom inrikespolitik och opinionsbildning (t.ex. s. 235). I detta sammanhang blir Elgström obegripligt inkonsekvent, för samtidigt som han mästrande påpekar att jag inte ens diskuterar litteraturen kring utrikespolitisk förändring i allmänhet, anser han att "tanken om kognitiva stabilisatorer" räcker för att förklara dröjsmålet! Den förändringsprocess som ovan beskrivits kan självfallet tolkas inom ramen för Goldmanns begrepp "kognitiva stabilisatorer". Elgström menar att analysen hade blivit så mycket mer fulländad om jag gjort detta explicit. Och visst, jag kan hålla med honom om att Goldmanns begrepp hade varit värt ett bättre öde i avhandlingen än att förpassas till en not i inledningsavsnittet (not 11) – men Elgström har å andra sidan inte lyckats visa att en explicit användning av begreppet hade givit "stadga åt" analysen.

Nu har jag i stället valt att analysera förändringar och stabilitet mot bakgrund av den teori som inspirerat Goldmann m.fl., *den kognitiva dissonansteorin*. Denna teori tror Elgström att jag har missuppfattat. "(D)et ...tycks...ibland i avhandlingen som om förändringen av grundsynen, p.g.a. dissonansen, sker medvetet!" utropar han. Här är det emellertid Elgström som gör en alltför grov förenkling. Det finns nämligen ingen glasklar gräns mellan individens medvetenhet och omedvetenhet, som en utgångspunkt för teorin ifråga. Den kognitiva dissonansteorin utgår ifrån individen som en *aktiv* konsistenssökare: "the individual strives toward consistency within himself" (Festinger 1957 s. 1, Festinger et al 1964 s. 154). Detta skulle kunna tolkas som att teorin ser individen som medveten snarare än omedveten i sin

strävan efter kognitiv konsistens. Skolbildaren själv, Leon Festinger, exemplifierar med rökaren vars grundinställning är att rökning är farligt för hälsan. Likväl röker han; handlingen att röka är således inkonsistent med övertygelsen om att rökning är farligt. Som tur är kan han – och här bör man kunna tillägga: *medvetet* – övertyga sig själv och sin omgivning om ett antal fördelar med att röka: det smakar gott, det inverkar lugnande på nerverna, han tror sig veta att just hans fysik tål rökning, o.s.v. "So, continuing to smoke is, after all, consistent with his ideas about smoking", konkluderar Festinger (Festinger 1957 s. 2). Hur kan man för övrigt leda i bevis att en individ omedvetet strävar efter att reducera kognitiv dissonans?

Jag har med detta genmäle försökt visa att Elgströms granskning av min avhandling, med något undantag, inte är övertygande. Min analysmodell är inte "ad hoc"-betonad, begreppsbyggnaden är logiskt baserad och modellens tillämpning på empirin är konsekvent genomförd. Huvudresultatet, att det verkligen skedde förändringar i utrikesledningarnas grundläggande föreställningar, håller. Jag har kunnat visa detta med hjälp av en analysmodell och ett till stora delar hittills utforskat källmaterial. De punkter i Elgströms granskning som är av karaktären, "författaren kunde ha gjort mera" både av utnyttjad och outnyttjad teori, tar jag snarare som uppslag att gå vidare med, än som kritik. Jag vill dock tillägga att Elgström helt bortser från min diskussion med teoretiskt orienterade historiker, t.ex. Karl Molin som har utvecklat en inrikespolitisk förklaring till svensk utrikespolitisk omorientering i slutet av 1940-talet (t.ex. s. 34ff och 233).⁶ Är studier som dessa alltför provinssiella för Elgström?

Erik Noreen

Noter

1. För en sammanfattning av denna strömning, se Walker.

2. Holstis uppsats publicerades första gången i *Journal of Conflict Resolution*, 1962 vol. VI s. 244-52.

3. Att denna 33 år gamla modell inte bara tillhör statsvetenskapens historiska samlingar kan belysas med det faktum att den noggrant redovisas i en välnummerad amerikansk lärobok av Bruce Russett och Harvey Starr. *World Politics. The Menu for Choice*. New York: W.H. Freeman and Co. 1981, 1985, 1989 och 1992. I senaste upplagan s. 272ff

4. Holsti kodade närmare 3.600 uttalanden av Dulles som han sedan klassificerade i tre grupper som återspeglade hur den amerikanske utrikesministern såg på Sovjetunionens faktiska tillstånd, agerande m.m.: *Capabilities, success* och *hostility*. Dessutom lade Holsti till en normativ föreställningsklass, en *general evaluation*, om Sovjetunionen som *god eller ond makt*. Dessa klasser sökte han sedan göra mätbara på en skala mellan +3 och -3.

5. Det visade sig också att dessa hybrider samvarierade med "the configuration of motivational imagery for these decision-makers." En kodning av beslutsfattares föreställningar kan alltså kombineras med analyser av deras personliga maktbehov, karaktärssegenskaper m.m. Här menar Walker att den socialpsykologiska forskningen inom ramen för studiet av internationella relationer öppnar nya möjligheter. Följaktligen är en bredare och i högre grad tvärvetenskaplig undersökning av Gorbachevs och Buchs "personalities measured at a distance" nu genomförd (Winter et al 1991).

6. Molins bok är granskad i *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 1992:2, 201-204.

Svar från Ole Elgström

Den granskning av Erik Noreens (EN) bok som publicerades i tidskriften, nummer 1994:3, var ett återgivande av min fakultetsopposition. Detta borde framgått. Att en sådan koncentreras på uppfattade oklarheter och problem i framställningen är naturligt. En avsikt bakom detta är att locka fram en debatt; härvidlag har jag uppenbarligen nu lyckats.

EN framställer dock min kritik som mer negativ än jag själv tycker den är. Han hävdar t.ex. att jag menat att hans "huvudresultat är

felaktigt" och att jag "dömer ut" hans slutsatser. Vad jag säger är att jag inte anser att han på ett övertygande sätt visat att hans huvudtes håller. Jag framställer därvid en alternativ tolkning. Vilken som är mest rimlig kan andra få avgöra. Att EN:s analysmodell inte "lämnar mig någon ro" torde väl snarast vara ett bevis för att jag tagit min opponenteruppdrag på allvar! EN menar också – hur han nu vet det – att jag ägnat den empiriska analysen "ett förstrött intresse". Riktigt är att jag koncentrerade mig på den teoretiska modellen och dess applikation på det empiriska materialet. Detta var medvetet: jag råkar mena att detta är vitala delar av en avhandling. Att jag inte hängav mig åt empirisk kritik betyder ju inte att jag varit ointresserad av författarens empiriska arbete.

Till kritiken i sak. I min opposition framförde jag tre typer av kritik mot EN:s analysmodell. En avsåg relationen mellan prismats delar. En andra riktades mot vad jag ansåg vara oklarhet i avgränsningen mellan modellens olika nivåer. En tredje hänförde sig till innehållet i vad författaren benämner "grundläggande föreställningar". Jag hävdar inte att skilljelinjen mellan grundläggande föreställningar och bedömningar i sig är problematisk; ej heller att de i prismet ingående delarna är irrelevanta.

Den första punkten tar EN inte upp i sin replik. Vad gäller den andra menar jag att EN i sin modell inte tar med viktiga beståndsdelar i aktörernas föreställningsvärld, delar som han å andra sidan behandlar i den empiriska analysen. Exempel är aktörernas syn på stormakternas roller, på varandra respektive på inställningen till samarbete. När jag skriver att EN "mer borde framhävt" detta, avser jag att han borde gjort det i den *teoretiska* delen av sin bok. Att bara framhäva det i empirin räcker inte – kopplingen teori-empiri är fundamental. Och när jag anknyter till Brecher var det naturligtvis inte för att jag tyckte att EN borde ha anammat hela Brechers modell, utan för att B. i sin modell har med vissa analyskategorier som EN kunde ha inkluderat i sin modell!

Frågan återstår dessutom på vilken nivå de ovan framhävda fenomenen ligger: är de grundläggande föreställningar eller konkreta